

УДК 355.02:32

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.43>**А. Р. Саліхов**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3748-347X>

аспірант кафедри політичних теорій

Національного Університету «Одеська юридична академія»

П. Л. ЛисянськийORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3997-9335>

доктор філософії зі спеціальності політологія,

докторант Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса Національної академії наук України

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ВІД ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДО ІНСТРУМЕНТУ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Постановка проблеми. З моменту здобуття незалежності у 1991 році питання європейської інтеграції стало одним із ключових елементів зовнішньополітичного курсу України. Водночас європейський вибір відігравав не лише стратегічну, а й внутрішньополітичну роль, впливаючи на перебіг виборчих кампаній та формування суспільно-політичного дискурсу. Євроінтеграційні процеси, попри свою стратегічну спрямованість, використовувалися політичними акторами як інструмент мобілізації електорату, конструювання іміджу кандидатів і формування суспільного порядку денного. Особливо гостро ця проблема постала у періоди політичних криз, таких як Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 років, коли питання європейського курсу набуло значення не лише зовнішньополітичного, але й ідеологічного розмежування суспільства. На тлі повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році європейська інтеграція трансформувалася з геополітичного вибору у екзистенційний фактор самовизначення держави. Проблема дослідження полягає у визначенні того, яким чином євроінтеграція впливала на політичні стратегії кандидатів у Президенти України в різні історичні періоди. Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених європейській інтеграції України, недостатньо вивчено її вплив саме як електорального інструменту та засобу політичної мобілізації. Це дослідження спрямоване на заповнення цієї прогалини шляхом аналізу виборчих кампаній, риторики політичних лідерів та суспільних настроїв у контексті європейського вибору України.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз впливу європейської інтеграції на виборчі стратегії кандидатів у Президенти України та їхню риторику в різні періоди незалежності. Дослідження покликане виявити, як європейський вибір використовувався як електоральний інструмент, які соціальні групи найбільше реагували на євроінте-

граційні меседжі, а також яким чином політики адаптували свою риторику залежно від суспільних настроїв і геополітичної ситуації. Особливу увагу приділено аналізу президентських виборчих кампаній 1991, 2004, 2014 і 2019 років, щоб простежити еволюцію сприйняття євроінтеграції як елементу внутрішньополітичної боротьби. Також розглядається роль зовнішніх факторів, зокрема політики Європейського Союзу та агресії Російської Федерації, у формуванні суспільного консенсусу щодо європейського майбутнього України.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Різні аспекти європейського вибору України з перших років незалежності стали об'єктом наукових досліджень, особливо в політичній науці. З початку 2000-х років у вітчизняній політології зростає увага до теми європейської інтеграції та взаємодії із західною спільнотою. Науковий інтерес зосередився на аналізі механізмів реалізації європейського курсу України, а також на виявленні ключових факторів, передумов і перспектив, що визначають процес зближення держави з Європейським Союзом (І. Тарнавська [1], Т. Андрущенко, Ф. Барановський [2], В. Вакулич, С. Василенко [3], О. Ковальова [4], Н. Вінникова [5]). Починаючи з 2011 року, науковці проявляють підвищений інтерес до питання реформування державного управління в контексті європейської інтеграції (В. Баштанник [6], Н. Грицяк, О. Оржель, Л. Паянова, В. Резніков, І. Матюшенко, С. Беренда [7] та ін.). Можна простежити взаємозв'язок між актуальними науковими дослідженнями та реформами, що впроваджуються в країні, зокрема у сфері децентралізації та державного управління. Дисертаційні роботи присвячені аналізу відповідності європейських стандартів функціонування системи місцевого самоврядування та можливостям їх адаптації в Україні: К. Герасимюк [8], В. Гладія [9], А. Маєва [10] та ін. Ряд авторських дослі-

джень сприяє подальшому вивченню актуальних політичних та безпекових аспектів європейської інтеграції України [11; 12].

Варто зауважити, що на сьогодні питання європейської інтеграції України як ключового фактора, що впливає на внутрішньополітичні процеси, залишається недостатньо дослідженим. Попри значну кількість наукових праць, присвячених економічним, правовим та міжнародним аспектам євроінтеграції, вплив цього процесу на політичну динаміку всередині країни потребує глибшого аналізу. Зокрема, недостатньо вивчено, яким чином європейський курс формує партійну систему, політичну конкуренцію, електоральну поведінку та державне управління. Окрім цього, європейська інтеграція України має значний вплив не лише на внутрішню політику, а й на геополітичну ситуацію в регіоні. Успішна реалізація євроінтеграційних реформ в Україні може стати важливим чинником для переформатування відносин у пострадянському просторі, створюючи нові виклики для країн-сусідів та змінюючи баланс сил у Східній Європі. Водночас Україна є важливим гравцем для Європейського Союзу, оскільки її поступ до євроінтеграції впливає на безпекову та економічну архітектуру всього європейського регіону. Таким чином, подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на комплексний аналіз впливу європейської інтеграції не лише як зовнішньополітичного курсу, а й як потужного чинника внутрішньополітичної трансформації та регіональної стабільності.

Виклад основного матеріалу. З моменту здобуття незалежності у 1991 році вибір зовнішньополітичного курсу України став не лише стратегічним рішенням, а й визначальним чинником політичних трансформацій. Геополітична орієнтація країни впливала на виборчі процеси, політичні кризи та суспільний дискурс. Події 2004 і 2014 років засвідчили, що європейський курс перетворився на символ боротьби за демократичні цінності та суверенітет держави. Дослідження показує, що євроінтеграція відігравала ключову роль у формуванні політичних стратегій, особливо під час президентських виборів. Політики активно використовували проєвропейську риторику для мобілізації електорату, що стало особливо важливим після 2022 року, коли вступ до ЄС набув значення екзистенційного вибору для України. Історично європейський курс формувався через ухвалення Декларації про державний суверенітет (1990) та результати референдуму про незалежність (1 грудня 1991 року), де 90,32% громадян підтримали суверенітет держави [13]. Визнання України 57 державами у перший місяць незалежності засвідчило міжнародну підтримку її дистанціювання від Росії [14]. Політичні еліти використовували євроінтеграцію як інструмент

для зміцнення незалежності, зокрема через підписання Угоди про партнерство з ЄС (1994) та ухвалення Стратегії інтеграції України до ЄС (1998). Проте внутрішні кризи та корупція гальмували реформаторські зусилля. Після Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013–2014 років європейський вибір став частиною суспільного консенсусу [13]. Попри внутрішні труднощі та зовнішні загрози, європейська інтеграція України залишається стратегічною метою, що визначає її політичний ландшафт, міжнародні відносини та внутрішні реформи. Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році стало історичною подією, що підтвердила незворотність цього курсу [14].

Основні етапи європейського курсу України. Європейський курс України почав формуватися ще наприкінці 1980-х – початку 1990-х років під впливом прагнення до демократії та незалежності. Вже у Декларації про державний суверенітет України (1990 р.) містилися положення про намір співпрацювати з європейськими державами та міжнародними організаціями. Наступним кроком стало ухвалення Постанови Верховної Ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України», де одним із пріоритетів визначено розширення участі в європейському регіональному співробітництві. У 1994 році була підписана Угода про партнерство і співробітництво з ЄС, яка заклала основу для політичної, економічної та соціальної взаємодії між сторонами. Вже у 1995 році Україна стала членом Ради Європи, що відкрило можливість для співпраці в галузі демократії, прав людини та верховенства права.

Подальші важливі кроки:

- 1998 р. – ухвалення Стратегії інтеграції України до ЄС, що визначила ключові напрями адаптації українського законодавства до європейських стандартів.
- 2005 р. – після Помаранчевої революції затверджено План дій «Україна – ЄС», який окреслював необхідні реформи для зближення з ЄС.
- 2014 р. – підписання політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС, що стало відповіддю на російську агресію після Революції Гідності.
- 2017 р. – набуття чинності безвізового режиму з Європейським Союзом, що значно спростило поїздки українців до країн ЄС.
- 2022 р. – надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, що стало важливим кроком у контексті російської військової агресії.

Вплив європейської інтеграції на виборчі стратегії кандидатів у Президенти України. Президентські вибори 1991 року. На початку незалежності, проєвропейська риторика нових політичних лідерів сприяла посиленню громадської підтримки ідеї самостійності України. Політики

наголошували на необхідності повернення України до спільноти демократичних націй, де свобода, верховенство права та людська гідність є пріоритетами. Заклики будувати «європейську Україну» протиставлялись радянському тоталітаризму, що асоціювався з репресіями, економічною стагнацією та обмеженням перспектив розвитку. Основні кандидати в Президенти України, на виборах 1991 року, Леонід Кравчук та В'ячеслав Чорновіл, активно використовували проєвропейську риторику, наголошуючи на тому, що незалежність відкриє шлях до міжнародного визнання України як європейської держави. Їхні меседжі підкреслювали історичний та культурний зв'язок із Західною цивілізацією та наголошували на необхідності застосування демократичних принципів у розбудові держави. Майбутній Президент України Леонід Кравчук, ще до виборів 24 жовтня 1990 року, в інтерв'ю *Радіо Свобода* заявив: «Україна хоче стати, і стане, я переконаний, європейською державою, яка буде відігравати надзвичайно велику роль» [15]. Під час виборчої кампанії 1991 року, В'ячеслав Чорновіл у своїй агітації також апелював до європейських ідеалів. У виборчих матеріалах його штабу містилося гасло: «Президент Чорновіл – гарантія того, що Ви будете жити в європейській державі Україна – заможній та демократичній». Цей політичний дискурс відображав запит громадян на перетворення пострадянської України на сучасну європейську державу, допомагав закріпити в суспільстві ідею, що незалежність є не лише політичним, але й цивілізаційним вибором. На президентських виборах 1991 року «антиєвропейська» або проросійська риторика не була домінуючою, оскільки суспільний запит зосереджувався на незалежності та розриві із радянським минулим. Водночас, деякі кандидати, наголошували на необхідності збереження тісних економічних і культурних зв'язків із країнами колишнього СРСР. Наприклад, Олександр Ткаченко, один із кандидатів, який підтримувався Соціалістичною партією України, у своїх заявах акцентував увагу на важливості збереження міжреспубліканських зв'язків, виступаючи за формування міждержавних структур на базі СНД. Він обережно ставився до ідеї швидкої європейської інтеграції, наголошуючи на ризиках економічної дестабілізації та культурного розриву з традиційними партнерами України. Загалом, виборчий дискурс «проросійських» кандидатів орієнтувався на поступовість змін, економічний прагматизм та ностальгію за певними аспектами комуністичної системи.

Президентські вибори 2004 року. Президентська кампанія 2004 року стала переломною в історії України, оскільки проєвропейська риторика вперше зайняла центральне місце в політичних програмах кандидатів. Віктор Ющенко, лідер

опозиції, будував свою кампанію на прозахідному курсі, наголошуючи: «Я бачу Україну справедливою і заможною європейською державою» [16]. Віктор Янукович, кандидат від влади, заявляв про прагнення поєднати євроінтеграцію з тісною співпрацею з Росією, підпорядковуючи ці процеси національним інтересам. Вибори, відзначені масовими фальсифікаціями, спровокували Помаранчеву революцію, що стала символом боротьби за демократію та верховенство права. Перемогу здобув прозахідний кандидат Віктор Ющенко, однак очікувані реформи відбувалися повільно, що згодом викликало суспільне розчарування. Попри це, вибори 2004 року закріпили європейський курс як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України.

Президентські вибори 2014. Вибори 2014 року, що відбулися після Революції Гідності, мали чіткий європейський вектор. Як зазначає Світлана Конончук, «після революційних подій зими 2014 року ще більше посилилась орієнтованість на інтеграцію з ЄС» [17]. Це відображало суспільний запит на демократичні зміни та відмову від проросійського курсу. Російська Федерація намагалася делегітимізувати нову владу, заявляючи про «державний переворот», однак в українському суспільстві домінувала думка, що саме авторитарний характер режиму Віктора Януковича став поштовхом до революційних змін [18]. Головні кандидати на виборах підтримували проєвропейський курс. Петро Порошенко, який здобув перемогу, зробив євроінтеграцію основою своєї програми, обіцяючи реалізацію Угоди про асоціацію з ЄС та необхідні реформи. Його гасло «Жити по-новому» символізувало перехід до європейських стандартів управління. Юлія Тимошенко також підтримувала європейський вибір, але більше зосереджувалась на соціально-економічних аспектах. Інші кандидати, зокрема Ольга Богомолець і Сергій Тігіпко, загалом поділяли цей курс, хоча робили акцент на внутрішніх реформах. Згідно з даними Інституту світової політики, аналіз експертних фокус-груп засвідчив, що більшість кандидатів розглядали європейський напрямок як стратегічний для України [17]. Таким чином, вибори 2014 року закріпили суспільний консенсус щодо курсу на євроінтеграцію та необхідність реформ.

Президентські вибори 2019. Президентські вибори 2019 року стали електоральною революцією, що відбулася в межах демократичних процедур. Вони встановили рекорд за кількістю кандидатів – 44 особи, тоді як у 2014 році їх було 23. Однією з ключових особливостей перегонів стала відсутність сильного проросійського кандидата, що могло б викликати гостру дискусію щодо зовнішньополітичного курсу країни. Це сприяло посиленню суспільного консенсусу щодо європей-

ської інтеграції. За даними соціологічної групи «Рейтинг», у 2018 році 52% українців підтримували вступ до Європейського Союзу, тоді як лише 15% виступали за інтеграцію з Росією. Це свідчило про стійке домінування проєвропейських настроїв серед виборців, окрім прихильників «Опозиційного блоку» та партії «За Життя».

Петро Порошенко, який ішов на другий термін, зробив європейську інтеграцію центральною темою своєї кампанії. Його гасло «Армія, Мова, Віра» наголошувало на зв'язку між безпекою, національною ідентичністю та європейським майбутнім країни. Одним із ключових передвиборчих кроків стало закріплення курсу на ЄС і НАТО в Конституції за сім місяців до виборів. Команда Порошенка активно використовувала досягнення його першої каденції як аргумент для виборців, зокрема підписання Угоди про асоціацію з ЄС, отримання безвізового режиму та зміцнення співпраці з НАТО.

Кампанія Порошенка також включала активне використання адміністративного ресурсу. Агітаційні групи проводили збір підписів на підтримку конституційних змін щодо ЄС і НАТО, що фактично стало частиною виборчої кампанії. Сам Порошенко неодноразово апелював до пам'яті Революції Гідності, наголошуючи, що саме відмова Віктора Януковича від європейського курсу стала причиною масових протестів. Попри те, що стратегія Порошенка була чітко спрямована на мобілізацію прозахідного електорату, його кампанія містила певні ідеологічні суперечності. З одного боку, курс на ЄС передбачав передачу частини національних повноважень до європейських інституцій, з іншого – риторика кандидата мала сильні націоналістичні елементи, що іноді суперечило ідеї європейської інтеграції.

Володимир Зеленський, який здобув перемогу, майже не робив акценту на питанні європейської інтеграції під час кампанії. У його програмі згадувалося, що рух України до НАТО та інших подібних об'єднань є запорукою безпеки, однак це питання мало бути винесене на всеукраїнський референдум. Акцент на референдумі дозволяв одночасно задовольнити очікування як проєвропейського електорату, так і виборців, які не мали чіткої позиції щодо вступу України в Альянс. Зеленський загалом підтримував співпрацю з ЄС, але уникав категоричних заяв і зосереджував свою кампанію на питаннях внутрішніх реформ, боротьбі з корупцією та об'єднанні країни. В його програмі значну увагу приділено економічним та інфраструктурним ініціативам, які орієнтувалися на європейські стандарти, зокрема підписанню угоди «Відкрите небо» з ЄС, розвитку транспортної мережі та модернізації інфраструктури. Такий підхід дозволив Зеленському створити універсальну політичну платформу, яка не була жорстко

прив'язана до зовнішньополітичних пріоритетів, а фокусувалася на запитах широких соціальних та вікових груп. На відміну від Порошенка, для якого європейська інтеграція стала головним агітаційним інструментом, Зеленський використовував її як складову загальної концепції реформ і покращення життя громадян. Це допомогло йому здобути підтримку виборців незалежно від їхнього ставлення до євроінтеграції та впевнено перемогти на виборах.

Юлія Тимошенко, як один із лідерів виборчих перегонів 2019 року, підтримувала європейську інтеграцію України, проте її підхід був прагматичним. Вона визнавала важливість вступу до ЄС, але цей аспект не став ключовим у її кампанії. У передвиборчій програмі вона зазначала: «Я переконана, що Україна зможе стати процвітаючою потужною європейською країною», однак це було загальним твердженням без конкретного плану дій. Електоральна база Тимошенко складалася переважно з мешканців невеликих міст, сільської місцевості та соціально незахищених громадян. Для цих виборців євроінтеграція була важливою не стільки через політичні чи інституційні зміни, скільки через очікувані економічні переваги. Саме тому її кампанія зосереджувалася на соціальній справедливості, реформуванні економіки та зниженні тарифів. Вона підходила до євроінтеграції з практичної точки зору, заявляючи: «Ми ставимо за мету поступово, за п'ять наступних років, досягти рівня середньої заробітної плати Польщі у доларовому вимірі». Ще до початку виборчої кампанії її команда розробила програму «Новий Курс», яка мала аналогію з американським «New Deal» Рузвельта. Вона орієнтувалася на вирішення соціально-економічних проблем, а не світоглядних чи ідеологічних питань. Тимошенко часто використовувала популістську риторику, зводячи питання євроінтеграції до привабливих обіцянок, таких як підвищення зарплат освітянам до європейського рівня. Таким чином, її стратегія була спрямована на пошук балансу між прозахідними цінностями та соціально-економічними очікуваннями виборців. Вона апелювала до економічної вигоди від євроінтеграції, намагаючись зберегти підтримку найбільш уразливих груп, які потребували швидких і відчутних змін.

Вплив європейської інтеграції на політичні стратегії та результати перших після воєнних виборів в Україні. Європейська інтеграція протягом останніх десятиліть стала важливим чинником політичного життя в Україні, впливаючи на електоральну поведінку, суспільний дискурс і стратегії політичних акторів. У виборчих кампаніях вона використовувалася не лише як шлях до модернізації, а й як альтернатива радянському минулому та відносинам з Росією. Водночас процес євроінтеграції стикається з певними проти-

річчями, адже вступ до ЄС передбачає передачу частини національного суверенітету наднаціональним органам, що може викликати спротив серед політичних сил, орієнтованих на повну незалежність держави. Політичні рухи, що посилилися внаслідок війни з Росією, мають на меті збереження суверенітету України, що ускладнює гармонізацію їхньої ідеології з вимогами європейської інтеграції. Це створює внутрішньополітичне напруження, особливо щодо зовнішньої політики та безпеки. Попри це, українські політичні еліти неодноразово використовували європейську риторику як інструмент мобілізації електорату, часто не підкріплюючи її реальними планами щодо реформ та адаптації до стандартів ЄС. Водночас питання вступу до НАТО залишалося менш популярним у виборчих кампаніях через його неоднозначне сприйняття серед населення. До 2022 року значна частина суспільства сприймала членство в Альянсі не як гарантію безпеки, а як фактор, що може спровокувати ескалацію конфлікту з Росією. Це обмежувало можливості політичних сил використовувати тему євроатлантичної інтеграції для мобілізації виборців. Після повномасштабної агресії РФ питання безпеки набуло нового значення, проте відсутність одностайної підтримки вступу України до НАТО серед західних партнерів ставить під сумнів ефективність цього напрямку. З огляду на зміни в міжнародній політиці, нові політичні сили, які отримують підтримку виборців після завершення війни, мають зосередитися на розробці гнучких безпекових стратегій. Одним із перспективних напрямів може стати розвиток оборонних партнерств із ключовими союзниками, які вже надають військову допомогу Україні, що дозволить посилити обороноздатність країни без формального членства в Альянсі.

Висновки. Європейська інтеграція України пройшла складний і багатоетапний шлях, поступово трансформуючись із зовнішньополітичного пріоритету у внутрішньополітичний фактор, що впливає на виборчі процеси та суспільний дискурс. Аналіз президентських виборчих кампаній демонструє, що євроінтеграційний курс використовувався як важливий інструмент електоральної боротьби, формування іміджу політичних лідерів та мобілізації електорату. З початку незалежності підтримка європейського напрямку політики зростала, особливо в періоди політичних криз та суспільних потрясінь – Помаранчевої революції 2004 року, Революції Гідності 2014 року та повномасштабної агресії РФ у 2022 році. У результаті європейський вибір України набув не лише стратегічного значення, а й став невід’ємною частиною національної ідентичності та безпекової політики. Попри очевидний прогрес у євроінтеграції, існують внутрішньополітичні виклики, зокрема питання ефективності реформ, адаптації

європейських стандартів та підтримки суспільного консенсусу щодо європейського майбутнього України. Подальші дослідження мають бути зосереджені на аналізі того, як євроінтеграційні процеси впливатимуть на наступні виборчі кампанії, політичні стратегії та трансформацію партійної системи країни.

Література

1. Тарнавська І. Специфіка висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. No 19. С. 70–75.
2. Барановський Ф. Вплив громадянського суспільства на процес європейської та євроатлантичної інтеграції: український контекст. *Наукові записки*. 2018. No 3(89). С. 198–218.
3. Василенко С. Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі. Одеса : ОДМА, 2020. 206 с.
4. Ковальова О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 340 с.
5. Вінникова Н. До питання «дефіциту демократії» в Європі: практики громадянської партисипації і політичної репрезентації в ЄС. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2016. No 2(12). С. 32–44.
6. Баштанник В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія. Донецьк : ДРІДУ НАДУ, 2010. 389 с.
7. Матюшенко І., Беренда С., Резніков В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 504 с.
8. Герасимюк К. Оптимізація територіально-управлінської системи в Україні в контексті європейського досвіду : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2016. 20 с.
9. Гладій В. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України : автореф. дис. ... к.політ.н. Львів, 2016. 23 с.
10. Маєв А. Концептуальні засади розбудови інституту регіонального управління в сучасній Україні: європейський та вітчизняний досвід : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2016. 24 с.
11. Marchuk V. Migration Policy: Impact, Challenges and Management Strategies (Pages 1447–1456) University of Trnava, Faculty of Philosophy, Political Science Department, Slovakia. DOI: <https://doi.org/10.55365/1923.x2023.21.15925>.
12. Marchuk V. Ukraine's European integration in the political dimension of Central and Eastern Europe. *Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied*, 92 p. 2021. ISBN TYPI 978-80-568-0439-1, Publishing House Academia 978-80-200-3361-1
13. Український інститут національної пам'яті. 1991-Всеукраїнський Референдум та вибори Президента України. URL: <https://uin.gov.ua/>

istorychnyy-kalendar/gruden/1/1991-vseukrayinskyy-referendum-ta-vybory-prezydenta-ukrayiny

14. Історія виборів: перші вибори Президента України. Громадська мережа «ОПОРА». 2021. URL: <https://www.opora.ua.org/vybory/istoriia-viboriv-pershi-vibori-prezydenta-ukrayini-22947>

15. З архіву Радіо Свобода: розмова з Леонідом Кравчуком під портретом Леніна. Радіо Свобода. 2020. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30910359.html?utm_source=chatgpt.com

16. Виборці понад усе: чи підтримають депутати ЄС і НАТО в Конституції. BBC Україна. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45412391>

17. Вступ до НАТО і ЄС закріпили в Конституції. Що це означає. BBC Україна. 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47155927>

18. Передвиборна програма Петра Порошенка. Лівий берег. 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/02/11/419445_peredviborcha_programa_petra.html

19. Політтехнолог Порошенка розповів, як виник слоган «Армія. Мова. Віра»

Українська правда. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/1/7227797/>

20. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського. Команда Зеленського. 2019. URL: <https://program.ze2019.com/>

21. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Юлії Тимошенко. Лівий берег. 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/02/11/419453_peredviborna_programa_yulii.html

22. ПЛАН ДІЙ «Україна – Європейський Союз» Європейська політика сусідства. Верховна рада України. 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text

Анотація

Саліхов А. Р., Лисянський П. Л. Європейський вибір України: від зовнішньої політики до інструменту електоральної боротьби. – Стаття.

У статті досліджується європейська інтеграція України як багатовимірний процес, що впливає не лише на зовнішньополітичний курс держави, а й на внутрішньополітичні трансформації, зокрема на виборчі кампанії та політичні стратегії кандидатів у Президенти. Автор аналізує, як євроінтеграційні гасла та меседжі використовувалися під час виборчих перегонів 1991, 2004, 2014 та 2019 років, і яким чином політики адаптували свою риторику до суспільних очікувань та міжнародного контексту. Розглянуто ключові події, що сприяли закріпленню європейського курсу України, починаючи з ухвалення Декларації про державний суверенітет у 1990 році та підписання Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС у 1994 році, до революційних змін 2004 і 2014 років та надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі у 2022 році. Автор демонструє, що європейський вибір поступово еволюціонував: від політичного дискурсу та електорального інструменту до фундаментальної складової української ідентичності та фактора національної безпеки.

Окрему увагу приділено впливу зовнішніх чинників, зокрема політики Європейського Союзу, агресії Російської Федерації та геополітичного протистояння, на трансформацію суспільного сприйняття євроінтеграції. Визначено, що з початком повномасштабної війни у 2022 році вступ до ЄС став не лише стратегічною метою, а й екзистенційним вибором України, що відображає її прагнення до демократичного розвитку та зміцнення державного суверенітету. Автор доходить висновку, що європейська інтеграція відіграє ключову роль у формуванні політичної культури країни, структуруванні партійного ландшафту та мобілізації виборців. Водночас подальші дослідження мають бути зосереджені на аналізі механізмів реалізації євроінтеграційної політики, впливу реформ на політичні процеси та адаптації України до стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: європейська інтеграція, президентські вибори, політичні стратегії, електоральна боротьба, геополітичний вибір, зовнішня політика України, демократичні трансформації.

Summary

Salikhov A. R., Lysianskyi P. L. Ukraine's European choice: from foreign policy to an electoral struggle tool. – Article.

This article explores Ukraine's European integration as a multidimensional process that influences both the country's foreign policy course and its domestic political transformations. Special attention is given to the role of European integration rhetoric in presidential election campaigns in 1991, 2004, 2014, and 2019. The study examines how politicians adapted their strategies in response to public expectations and changes in the international context. Key events that shaped Ukraine's European course are analyzed, starting from the adoption of the Declaration of State Sovereignty (1990) and the signing of the Partnership and Cooperation Agreement with the EU (1994) to the revolutionary events of 2004 and 2014 and the granting of EU candidate status in 2022. It is established that Ukraine's European choice has evolved from a mere electoral instrument into a fundamental component of national identity and security. Particular attention is paid to the impact of external factors, including EU policies, Russian aggression, and geopolitical confrontation, on public perceptions of European integration. With the onset of full-scale war in 2022, EU accession has acquired a new dimension—transforming from a strategic development goal into an existential choice that defines the country's future. The authors conclude that European integration plays a key role in shaping Ukraine's political culture, structuring the party landscape, and mobilizing the electorate. Future research should focus on the mechanisms of implementing European integration policies, their impact on government reforms, and Ukraine's adaptation to EU standards.

Key words: European integration, presidential elections, political strategies, electoral struggle, geopolitical choice, Ukraine's foreign policy, democratic transformations.